

OSVRT NA NAJRANIJU POVIJEST CRKVE I SAMOSTANA SV. DUJE NA PAŠMANU

EMIL HILJE
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 726(497.18)"13" Pašman+75.033 (497.18)
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno 1989-01-16
Received

Najranija povijest franjevačkog samostana sv. Duje na Pašmanu, značajnog kulturnopovijesnog spomenika zadarskog kraja, u dosadašnjoj literaturi koja se bavila ovim problemom nije potpuno razjašnjena.

Autor, na osnovi arhivskih vijesti, utvrđuje da je prvobitna Crkva Sv. Duje sagrađena 1384. godine kao jednostavna zadužbina obitelji Grisogono uz njihov posjed na Pašmanu. Tek 1389. godine poklonila je Pelegrina Grisogono taj posjed franjevcima, koji su kao izbjeglice iz Bosne stigli u Zadar desetak godina ranije, a u svojoj oporuci iz 1392. odredila je da im se oko crkve podigne samostan.

Nakon osnutka brojni zadarski građani, među kojima prednjače članovi obitelji Grisogono, zavjetuju samostanu sredstva. Od navedenih oporuka najzanimljivija je ona iz 1418. godine, kojom oporučitelj ostavlja petnaest dukata za sliku za Crkvu Sv. Duje, što se najvjerojatnije odnosi na sliku pripisanu »slikaru tkonskog raspela« koja, na ovaj način kronološki određena, omogućuje da se s većom sigurnošću pretpostavi kako je ovaj anonimni majstor u stvari zadarski slikar Menegelo Ivanov de Canali.

Članku su priloženi prijepisi dvaju do sada neobjavljenih graditeljskih ugovora iz 14. stoljeća, od kojih se prvi odnosi na Crkvu Sv. Duje, a drugi na crkvu u blizini Luke na Dugom otoku, također zadužbinu obitelji Grisogono.

Samostan Sv. Duje u Kraju na otoku Pašmanu značajan je kulturnopovijesni spomenik zadarskog kraja s vrijednom umjetničkom baštinom, a njegovo utemeljenje i najranija povijest vrlo su ilustrativni u smislu razumijevanja nekih širih kretanja onog vremena, vjerskih, povijesnih i umjetničkih.

Dosadašnja saznanja o tom problemu, temeljena uglavnom na radovima franjevačkih historiografa, ne uspijevaju ga u potpunosti osvijetliti, te se često gube u nagadanjima, pa čak i sasvim maglovitim legendama. Nedavno objavljeni rad J. V. Velnića¹ ukratko rezimira postojeću literaturu i daje relativno preglednu sliku povijesti boravka franjevacu na Pašmanu, no ne uspijeva osvijetliti točno vrijeme i uvjete utemeljenja crkve i samostana. Smatram stoga korisnim iznijeti nekoliko arhivskih podataka koji pružaju realniju osnovu za upoznavanje spomenute problematike, a ujedno proširuju spoznaje o umjetničkoj djelatnosti krajem 14. i početkom 15. stoljeća.

¹ J. V. Velnić, »Franjevci na otoku Pašmanu«, *Pašmanski zbornik*, Zadar, 1987, str. 171-182.

Najraniji spomen Crkve Sv. Dujе na Pašmanu nalazi se u oporuci Mavra pok. Frane Grisogono od 8. travnja 1370. godine, u kojoj oporučitelj određuje da se za dvije stotine libara podigne u blizini njegovih solana na Pašmanu crkva u čast Sv. Dujе.² Nakon njegove smrti istu želju izražava u svojoj oporuci od 20. srpnja 1382. godine i njegova majka Pelegrina.³ Konačno, 22. lipnja 1384. godine, ugovara Pelegrina s dubrovačkim graditeljem Jurjem Miljanovićem da joj na njezinu posjedu na otoku Pašmanu sagradi manju presvuđenu crkvu, po uzoru na Crkvu Sv. Ivana s druge strane zadarske luke, za cijenu od stotinu i dvadeset dukata.⁴ U ugovoru se, doduše, ne navodi da je u pitanju upravo Crkva Sv. Dujе, no spominje se da predstavlja izvršavanje želje Pelegrinina sina Mavra, što, u svjetlu zahtjeva iz njegove oporuke, otklanja svaku sumnju.

Očito je, dakle, da je Crkva Sv. Dujе na Pašmanu podignuta kao jednostavna obiteljska zadužbina, te da su sva nagadanja o boravku franjevacа na ovom mjestu ranije od konca 14. stoljeća sasvim proizvoljna. Podizanje zadužbina uz zemljišne posjede, a posebno uz solane, kojima je »nebeska zaštita« bila naročito potrebna, bijaše uobičajena praksa tijekom čitava srednjeg vijeka, a izgleda da je upravo u 14. stoljeću obitelj Grisogono u tome prednjačila. Naime, za spomenutu Crkvu Sv. Ivana kod Zadra⁵ navodi Bartul Mavrov Grisogono u oporuci od 2. lipnja 1361. godine da ju je utemeljila Marija pok. Mavra Grisogono, te ujedno ostavlja deset dukata kao ispomoć za njenu posvetu⁶ U istoj oporuci ostavlja i deset dukata kao ispomoć za posvetu Crkve Sv. Mavra u Dinjiškoj na otoku Pagu, koja se nalazila uz njegove posjede, a s obzirom na titular (ime Mavar koristilo se u obitelji Grisogono vrlo često) i na činjenicu da su još 1520. godine članovi ove obitelji na osnovi patronatskog prava birali za nju kapelana,⁷ vrlo je vjerojatno da ju je dao sagraditi sam Bartul ili njegov otac Mavar.

² »...Item reliquit de dictis duabus millibus libris denariorum paruorum ut fieri debeat et fabricari una ecclesia sub uocabulo Sancti Doimi posita in insula Pischimani prope salinas ipsius testatoris et in ipsa ecclesia expendentur libre ducentum denariorum paruorum pro anima sua...« (Historijski arhiv u Zadru – dalje: HAZd, Spisi mletačke vladavine, Oporuke deponirane u kancelariji zadarskih knezova, sv. I, fol. 10.)

³ »...Item voluit, iussit et mandavit dicti testatrix per dicti sui commissarii statim post eius obitum et prout cicius fieri poterit faciant fabricare unam ecclesiam super terreno dicte testatrix in insula Pischimani apud mare sub uocabulo Sancti Doymi et ab eius reuerentiam...« (HAZd, Spisi zadarskih bilježnika – dalje: ZB, Petrus Perećanun, B IV, F V/4, fol. 12.)

⁴ Vidi prilog 1; Na dokument upozorava I. Petricioli (N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, Zadar, 1976, str. 514) ne identificirajući crkvu.

⁵ Ta se crkva u dokumentima navodi s različitim oznakama: »ultra portum Iadre«, »in maceriis« ili »heremitarum«. Ipak, dokument iz 1390. godine koji navodi sve tri: »positum in districtus Iadre ultra portum in maceris in confinio ecclesie Sancti Iohannis heremitarum« (HAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B I, F I/4, fol. 63'), potvrđuje da je u pitanju samo jedna crkva.

⁶ »...Item ducatus decem auri in subsidium consecrationis ecclesie Sancti Ionnis ultra uallem portus Iadre quam fundauit donna Maria quondam Mauri de Grisogonis...« (HAZd, Spisi mletačke vladavine, Oporuke deponirane u kancelariji zadarskih knezova, sv. I, fol. 5'.)

⁷ HAZd, ZB, Petrus de Pago, B V, F 47, pod datumom 18. studenog 1520. godine.

Crkvu na mjestu zvanom Suvčeno u blizini Luke na Dugom otoku dao je podići Mavar Petrov Grisogono. On se 9. siječnja 1378. godine dogovorio s graditeljem Mišulom pok. Petra iz Zadra da mu na mjestu zvanom »Sip-ceno« na Dugom otoku podigne crkvu dugu trinaest a široku devet lakata, sa zidom visokim osam stopa, s jednim vratima i jednim prozorom, oltarom i zvonikom na pročelju.⁸ Crkva, po svemu sudeći, nije nikad bila posvećena, niti je dobila titulara, već je samo poslužila vlasniku da zatvori i zaključa svoj izvor vode (i danas se u njoj nalazi zdenac na koji su još početkom ovog stoljeća žene iz Luke odlazile po vodu). Ostaci te građevine i danas su relativno očuvani.⁹ I Crkva Sv. Ivana u Podima (kod Zemunika) pripadala je obitelji Grisogono,¹⁰ kao i čitavo to selo,¹¹ pa su joj njeni članovi oporučno ostavljali novac i druge vrijednosti.¹² Slično je valjda bilo i s Crkvom Sv. Marije u Ceranju, kojoj Mavar Andrijin Grisogono ostavlja 1376. godine kalež vrijedan četrdeset libara,¹³ a Ivan Dujmov Grisogono naručuje za nju 1460. godine glagoljski misal.¹⁴ Obitelj Grisogono imala je zajedno s obitelji Soppe patronat i nad Crkvom Sv. Ivana u Zadru.¹⁵ Pa i sama Pelegrina Grisogono pomogla je obilnim darivanjem utemeljenje Samostana Sv. Katarine u Zadru.¹⁶

U svjetlu navedenih podataka ukazuje nam se i gradnja Crkve Sv. Dujje na Pašmanu kao dio velike i raznovrsne graditeljske djelatnosti vezane uz podizanje zadužbina, zanimljiva prvenstveno stoga što je precizno dokumentirana te može poslužiti kao ilustracija načina na koji je do takvih gradnji dolazilo. Zanimljivo je i pitanje kako je došlo do izbora solinskog mučenika (koji bijaše osobito štovan u Splitu) za titulara crkve. Možda je to u nekakvoj vezi s Ivanom Grisogono, koji je od 1364. godine dalje bio splitski knez¹⁷ a čiji se sin čak zvao Dujam,¹⁸ pa se od toga vremena ovo ime koristi u obitelji Grisogono.

⁸ Vidi prilog 2.

⁹ Osnovne podatke o građevni donosi I. Petricioli, »Građevni i umjetnički spomenici srednjeg vijeka na zadarskim otocima«, *Zadarsko otočje. Zbornik*, str. 86, 88, tab. VIa.

¹⁰ HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B IV, F 75, fol. 19.

¹¹ G. Ferrante, »Regesti dell' Archivio notarile di Zara« (rukopis u Naučnoj biblioteci u Zadru, Ms. 461), sv. I, sveščić s regestima dokumenata bilježnika Vannes Bernardi de Firmo, pod datumom 29. listopada 1399. godine. Napominjem da velik broj dokumenata ovog bilježnika, koji su tu navedeni, nije sačuvan u njegovim originalnim spisima u HAZd.

¹² Krešo Andrijin 1382. godine (HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B I, F I/6, fol. 179'-180), Andrija Ivanov 1392. godine (Isto, F I/8, fol. 266), te Dujam Ivanov 1400. godine (HAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B V, F III, fol. 121').

¹³ HAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B I, F I/2, fol. 31'.

¹⁴ C. Fisković, *Zadarski sredovječni majstori*, Split, 1959, str. 105.

¹⁵ HAZd, ZB, Iohannes de Salodio, B I, F I/12, pod datumom 7. prosinca 1474. godine.

¹⁶ I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II, Split, 1964, str. 90; S. Gunjača, *Diplomatski zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, XVII, str. 431.

¹⁷ S. Antoljak, 'Artium et medicinae doctor' Federik Grisogono, njegova obitelj i javno djelovanje u Zadru«, *Zbornik radova o Federiku Grisogono*, Zadar, 1974, str. 30.

¹⁸ Vidi bilj. 12.

Teško je reći da li je već pri gradnji crkve postojala ideja da se ona ustupi bosanskim franjevcima, no vjerojatno nije, jer tek 19. kolovoza 1389. godine Pelegrina, uz odobrenje tajnog vijeća grada, poklanja fratrima prognanim iz Bosne svoj posjed na Pašmanu sa svime što mu pripada, da bi se tamo smjestili i živjeli.¹⁹ Ovo je ujedno i prvi spomen koji vezuje franjeve uz Pašman, a kako je u pitanju vijest koja se tiče njihova dolaska tamo, smatram da treba odbaciti sva nagađanja o eventualnom boravku franjevaca na Pašmanu prije ovog vremena. Spomenuti bosanski franjevci stigli su, po svemu sudeći, u Zadar kao siromašne izbjeglice, te se već 1380. godine spominju vikar reda Bartul i braća Damjan i Antun,²⁰ a o njihovu siromaštvu svjedoče neke oporuke. Naime, 1385. godine ostavlja im Lucija Petrice dvije stotine libara za odjeću,²¹ a 1390. godine Nikolokta Benja stotinu libara za potrepštine.²² U takvoj situaciji sasvim je razumljivo da im je Pelegrina, bogata udovica bez djece,²³ ponudila smještaj uz svoju crkvu na Pašmanu, a kasnije odlučila i omogućiti da im se uz nju podigne samostan.

Naime, u svojoj drugoj oporuci, od 22. svibnja 1392. godine, ona određuje da se oko Crkve Sv. Duje na Pašmanu podigne samostan za bosanske franjevce koji tamo žive i tom samostanu ostavlja sve svoje posjede na Pašmanu (po odobrenju tajnog vijeća) i svu stoku koja je kod nekog Matola Tolišića.²⁴ Time su se stekli uvjeti da pašmanski franjevački samostan prestane biti tek mjesto nužnog smještaja i počne normalno funkcionirati. Premda se gvardijan Samostana Sv. Duje (nažalost bez navođenja imena)

¹⁹ »Cum hoc sit pro domina Pelegrina supradicta a secreto consilio ciuitate Iadre iuxta partem in eo captam die XXIII^{mo} mensis Iulii MCCCCLXXXVIII^{mo}, Indictione XII^a sit concessum de gratia papali pro ipsa domina Pelegrina possit et valeat dare possessionem positam ad Pischimanum districtus Iadre cum omnibus eis iuribus et pertinentiis fratribus de Bosna venturis habitatum in dicta insula super dicta possessione expulsis de Bosna pro eorum uictu...« (HAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B II, F IV, fol. 32.)

²⁰ HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B I, F I/4, fol. 111'.

²¹ HAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B V, F III, fol. 70.

²² HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B I, F I/7, fol. 239.

²³ Vidi u T. Raukar, *Zadar u XV stoljeću*, Zagreb, 1977, str. 74, 108, 117, 118.

²⁴ »...Item reliquit, uoluit et ordinauit fabricari circa ecclesiam Sancti Duymi in insula Pischimani districtus Iadre unum monasterium fratrum minorum de Bosna qui ibidem habitare debeant in suorum remissione peccatorum nec non pro anima sua et suorum mortuorum, cui monasterio reliquit omnes suas possessiones positas in dicta insula Pischimani iuxta licentiam sibi concessam a secreto consilio dicte ciuitate Iadre. Item reliquit eidem monasterio ut premittitur fabricando omnia sua animalia que sunt penes Matolum quondam Petri Tolisich de dicta insula Pischimani...« (HAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B V, F III, fol. 98'.)

Većina autora koji su se bavili ovim problemom služila se prijepisom ovog dokumenta, koji se čuva među pergamenama Samostana Sv. Marije u Zadru (4. mapa, br. 327), a u kojemu je, gruškom prepisivača, umjesto 1392. navedena 1390. godina, pa je pod tom godinom i objavljen u *Diplomatičkom zborniku* (sv. XVII, str. 287-291). Dakako, original ima veći autoritet od prijepisa, pogotovo što i indikcija odgovara 1392. godini.

spominje već 20. listopada 1393. godine,²⁵ vjerojatno je Pelegrina oporuka postala izvršnom tek nakon njene smrti, negdje u ljeto 1394. godine.²⁶

Poklanjanje zadužbina s pripadajućim zemljišnim posjedima velikim gradskim samostanima bijaše uobičajena praksa u ranom srednjem vijeku, no u kasnom srednjem vijeku, bez sumnje zbog gradskih statuta koji su takva davanja ograničili, umjesto toga osnivaju se uz njih manji samostani kao zasebne jedinice²⁷ ili s vremenom postaju mjesne crkve.²⁸

Ubrzo nakon osnutka počinje se Samostan Sv. Duje učestalo javljati u oporukama zadarskih građana. Navest ću tek nekoliko zanimljivih, koje ilustriraju daljnji razvoj i opremanje samostana.

24. listopada 1396. godine ostavlja Pelegrina, udovica Petra Ljubavca, pašmanskim franjevcima dvadeset dukata.²⁹

17. srpnja 1400. ostavlja Dujam Ivanov Grisogono samostanu stotinu dukata te još dvanaest za izradu slike na kojoj treba biti naslikan Sv. Dujam u sredini a uokolo povijest Sv. Frane.³⁰ Spomenuta je slika najvjerojatnije bila namijenjena glavnom oltaru crkve, te je na zanimljiv način vezivala njezina titulara i osnivača franjevačkog reda.

23. lipnja 1401. određuje Blaž Beritić iz Tkona da se sva njegova dobra prodaju i sredstva potroše na posvetu crkava Sv. Duje i Sv. Tome u Tkonu.³¹ Dakle je crkva preko petnaest godina nakon gradnje još uvijek bila neposvećena, zacijelo stoga što još ne bijaše propisno opremljena.

30. srpnja 1402. godine ostavlja Mavar Petrov Grisogono Crkvi Sv. Duje trideset dukata,³² 15. ožujka 1407. Šimun Cipriano stotinu libara,³³ a 18. travnja iste godine ostavlja samostanu jednaku sumu Jeronim Cigalis.³⁴

²⁵ HAZd, ZB, Petrus de Serçana, B I, F I/3, fol. 72'.

²⁶ Posljednji put se spominje živa 30. lipnja 1394. godine, kada poklanja Samostanu Sv. Katarine svoje posjede u Petrčanima i solane na Pagu, a već 13. kolovoza iste godine je mrtva i predočava se inventar njenih dobara (G. Ferrante, n. dj., pod navedenim datumima).

²⁷ Pored Samostana Sv. Duje u zadarskom se kraju na ovaj način osnivaju samostani u Zaglavu na Dugom otoku, u Ugljanu i na otočiću Galevcu pred Prekom.

²⁸ Kao primjere možemo navesti već spominjanu Crkvu Sv. Mavra u Dinjiškoj, Crkvu Sv. Tome u Dobropoljani na Pašmanu – zadužbinu Šimuna Čucile (HAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B II, F I/3, fol. 1-4) i Crkvu Sv. Jakova u Velom Ratu na Dugom Otoku – zadužbinu obitelji Fanfonja (HAZd, ZB, Theolorus de Prandino, B VI, F II/69 i II/132).

²⁹ HAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B II, F I/2, fol. 31'.

³⁰ »...Item reliquit expendi ducatos duodecim auri pro una anconia danda supradieto monasterio Sancti Duymi Piscimano in qua uoluit pingi figuram Sancti Duymi et residium istoriam Sancti Francisci pro anima sua...« (HAZd, ZB, Articutus de Rivignano, B V, F III, fol. 121'-122.)

³¹ HAZd, ZB, Vannes Bernardi de Firmo, B II, F II/45.

³² HAZd, ZB, Iohannes de Casulis, B un, F III/2, fol. 216'.

³³ Isto, fol. 219.

³⁴ HAZd, ZB, Theolorus de Prandino, B VI, F I/1, fol. 4.

6. studenoga 1418. određuje zadarski trgovac Petar pok. Cvitka da se od trideset i dva dukata koja ostavlja Bratovštini Sv. Jakova dade načiniti jedna lijepa slika, te da se za Crkvu Sv. Duje na Pašmanu načini slika vrijedna petnaest dukata.³⁵ Ovaj je podatak osobito zanimljiv stoga što se najvjerojatnije odnosi na sliku koja se i danas čuva u reflektoriju samostana. To je slika Bogorodice s malim Kristom i Sv. Ivanom Krstiteljem koja je, zajedno s još nekoliko djela izrazito srodnih slikarskih osobina, omogućila I. Petricioliju da definira opus jedne značajne slikarske ličnosti – majstora koji je po najbolje sačuvanom djelu nazvan »slikarom tkonskog raspela«.³⁶ Na osnovi stilskih osobina čitav je opus definiran kao djelo nastalo krajem 14. ili početkom 15. stoljeća, pa su, s obzirom na to da je najveći broj djela pronađen u zadarsko-šibenskom kraju, kao mogući autori spomenuti oni slikari koji u to vrijeme djelovahu u Zadru (Nikola de Blondis, Blaž Luke Banića, Ivan Tomazinov iz Padove, Stjepan Martinov Lazanja i Menegelo Ivanov de Canali).³⁷ Zanimljivo je, ipak, da gotovo svi navedeni slikari djeluju isključivo koncem 14. stoljeća: Nikola de Blondis spominje se posljednji put 1376. godine,³⁸ Blaž Luke Banića posljednju slikarsku obavezu preuzima 1395. a 1411. godine je mrtav,³⁹ Ivan Tomazinov iz Padove posljednji se put spominje 1386. godine,⁴⁰ a Stjepan Martinov Lazanja 1387.⁴¹ Tek Menegelo Ivanov nastavlja svoju aktivnost i dalje,⁴² te je, sudeći po arhivskim svjedočanstvima, jedini slikar vrijedan pažnje koji u prvoj četvrtini 15. stoljeća djeluje u Zadru. Stoga je više nego vjerojatno da su izvršioi oporuke Petra Cvitanova upravo kod njega naručili spomenutu sliku. Iako navedeni podaci još uvijek ne predstavljaju direktnu potvrdu da je Menegelo »slikar tkonskog raspela«, smatram da se u to teško može posumnjati.

3. svibnja 1424. godine ostavlja Antun Šimunov Fanfonja samostanu stotinu libara.⁴³

7. srpnja 1426. određuje Toma Petrice da se za neke relikvije koje se nalaze u Crkvi Sv. Duje načini relikvijar u obliku glave vrijedan trideset dukata.⁴⁴

³⁵ »...Item legavit fratralie Sancti Iacobi de Iadra ducatos triginta duos auri ut de ipsis fieri faciant unam anchonam pulcram pro anima sua. Item voluit fieri unam anchonam valoris ducatum quindecim auri ecclesie Sancti Doymi de Piscimano pro anima sua...« (HAZd, ZB, Theodorus de Prandino, B V, F I/8, fol. 180. i F II/97.)

³⁶ I. Petricioli, »Slikar tkonskog raspela«, *Peristil*, 8-9, Zagreb, 1965-66, str. 63-74.

³⁷ I. Petricioli, *Tragom srednjovjekovnih umjetnika*, Zagreb, 1983, str. 114.

³⁸ N. Klaić – I. Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, Zadar 1976, str. 524.

³⁹ Isto, str. 525.

⁴⁰ Isto, str. 527.

⁴¹ Isto.

⁴² Isto, str. 527-528.

⁴³ *Miscellanea*, II-IV, Zadar, Državni arhiv, 1950-52, str. 34.

⁴⁴ »...Item volo quod fiat fieri per meos commissarios una tumba valoris ducatorum triginta auri in qua reponantur ossa seu reliquie beati Çiconis (?) cuius reliquie sunt in ecclesia Sancti Doymi de Piscimano...« (HAZd, ZB, Theodorus de Prandino, B VI, F I/11, fol. 290'.)

7. siječnja 1427. godine određuje Elizabeta Buttadeo da se za samostan načini srebrni kalež,⁴⁵ a 18. srpnja iste godine ostavlja mu Magdalena, udovica Šimuna Fanfonje i kći Antuna Grisogono, zamašnu svotu od stotinu dukata.⁴⁶

25. veljače 1429. ostavlja Marketa, žena Jurja Detriko, trideset dukata da se za Crkvu Sv. Duje načini jedna slika.⁴⁷ To je, dakle, već treća slika za ovu crkvu koja se spominje u oporukama, a teško je povjerovati da je u tako kratkom razdoblju i za tako malu crkvu i moglo biti izrađeno više od toga.⁴⁸

22. kolovoza 1447. ostavlja Marketa, udovica Antuna Grisogono, četrdeset dukata za gradnju i popravke samostana,⁴⁹ a 1. lipnja 1456. godine ostavlja Matej Fumatis pašmanskim franjevcima stotinu libara za mise za spas svoje duše.⁵⁰

13. lipnja 1481. godine ostavlja Mandica, udovica nekog Ivana, četrdeset dukata »in fabrica monasterii Sancti Doimi de Pesimano«.⁵¹ Premda ovakav izraz ne mora obavezno značiti da se na samostanu ili crkvi doista i izvode građevinski radovi, reljef Sv. Jeronima, djelo radionice Andrije Alešija, koji se nalazi ugrađen poviše portala crkve,⁵² upućuje na to da se u ovo vrijeme ipak dogodila nekakva pregradnja.

Navedeni dokumenti otkrivaju da su nakon osnutka samostana članovi obitelji Grisogono nastavili voditi brigu o njemu, zavjetujući mu često i znatna sredstva, koja su i te kako doprinosila da se prvobitna zadužbina Pelegrine Grisogono dostojno opremi i dalje nadograđuje. Dakako, i drugi zadarški građani ostavljaju pašmanskom franjevačkom samostanu sredstva »za spas svoje duše«, te on, premda nikad ne postaje onako snažna vjerska institucija kao što su to bili veliki gradski samostani, ipak predstavlja jedno od žarišta kulturne i umjetničke djelatnosti na izmaku srednjeg vijeka. U tom smislu je i proširivanje spoznaja vezanih uz njegovu najraniju povijest doprinos poznavanju opće kulturne klime onoga doba.

⁴⁵ Isto, F II/150.

⁴⁶ Isto, F II/153.

⁴⁷ »...Item uoluit expendi ducatum triginta auri in una anchona fienda in ecclesia Sancti Doymi de Piscimano pro anima sua...« (HAZd, ZB, Theodorus de Prandino, B VI, F II/158.)

⁴⁸ Naime, još 1579. godine, kako nas izvještava apostolska vizitacija, crkva ima upravo tri oltara (vidi u A. J. Matanić, »Samostan Sv. Frane u Zadru u 'Aktima' apostolske vizitacije biskupa – kardinala Augustina Valiera, *Samostan Sv. Frane u Zadru*, Zadar, 1980, str. 105).

⁴⁹ HAZd, ZB, Iohannes de Calcina, B VIII, F III, fol. 54'.

⁵⁰ HAZd, ZB, Simon Damiani, B VII, F I/3, fol. 94.

⁵¹ HAZd, ZB, Martinus Melladosich, B un, F II, fol. 5'.

⁵² I. Petricioli, *Tragom srednjovjekovnih umjetnika*, Zagreb, 1983, str. 141-142.

PRILOZI

1. 22. lipnja 1384. Juraj Miljanović se obavezuje Pelegrini Grisogono sagraditi crkvu.

(MCCCLXXXIII, Ind. VII^a) Die XXII° mensis Iunii. Georgius murator Miglanovich de Ragusio habitator Iadre per se suosque heredes et successores promisit et pacto convenit se obligando nobili domine Pelegrine relicte quondam ser Francisci de Grisogonis de Iadra pro se et suis heredibus ac successoribus stipulanti facere, edificare et fabricare de nouo omnibus sui Georgii sumptibus et expensis eidem domine Pelegrine usque per totum mensem Ianuarii proxime uenturum in insula Peschimani districtus Iadre in una possessione ipsius domine Pelegrine in loco ubi eidem Georgio ostensum fuit unam ecclesiam quam olim ser Maurus filius ipsius domine Pelegrine et dicti quondam ser Francisci fiendam et fabricandam ordinauit de bonis calce et lapidibus ad similitudinem ecclesie Sancti Iohannis de ultra portum Iadre uerum tam longiorem uno pede et latiore et ampliorem medio pede et reolutam cum archiuolto desuper totam cum lapidibus. Et hoc ideo quia dicta domina Pelegrina rununtians Buffo Velleiani (?) senatus consulti et iuri ypothecarum et omni alii suo iure per se suosque heredes et successores promissit, conuenit et se obligauit supradicto Georgio pro se et suis heredibus ac successoribus stipulanti dare et soluere eidem pro premio et merito sui laboris ducatos auri centum et viginti, libras quatuor paruorum ducato singulo computato et plancas pro grondalibus et lignamina pro sextis reuolutonis predictae et cuppos pro copertura ecclesie antedictae dando eidem Georgio ad presens ducatos auri viginti et residuum precii prefati ipsa ecclesia percompleta. Que omnia et singula dicte partes promiserunt vicissim uidelicet una pars alteri et altera alteri ad inuicem solempni stipulationibus (!) hinc inde interuenientibus firma, rata et grata, habere et tenere, obseruare et adimplere et in nullo contrafacere, contradicere uel contrauenire per se uel alios aliqua ratione uel causa de iure uel de facto sub pena quarti ad inuicem inter ipsas partes stipulatione premissa et refectione hinc inde dampnorum omnium et expensarum litis et extra, ac interesse et obligatione hinc inde omnium suorum bonarum mobilium et immobilium presentium et futurorum. Eaque pena soluta uel non presens instrumentum in omnibus obtineat nichilominus plenum robur, qui quidem Georgius fuit confessus et contentus, se habuisse et recepcisse a supradicta domina Pelegrina supradictos ducatos auri viginti sibi promissos ex causa prefata ac sibi integre datos, solutos et numeratos fuisse renuntians exceptioni non sibi datorum non solutorum et non numeratorum dictorum viginti ducatorum auri ex causa iam dicta a dicta domina Pelegrina non habitorum et non receptorum ipsum huius contractus spei future numerationis et solutionis fori priuilegio feriis diebus feriatis statutis reformationibus et consuetudinibus quorumque locorum et terrarum ac fori exceptionis, doli, mali conditioni, siue causa in factum actioni et omni alii auxilio iuri et legum volens quod dictus Georgius pro si contrauenerunt promissis a se promissis uel eorum alicui se posse ab ipsa domina Pelegrina realiter et personaliter conueniri et ad iudicium euocari ubi respondere promisit hic Iadre, Sibenici, Spaleti, Tragurii, Ragusii, None, Ancone, Venetiis et generaliter ubique locorum, terrarum et fori ciuitatum et castrorum fori priuilegio et loci seu locorum statuto reformatione uel consuetudine in contrarium non obstante. Actum Iadre in contrata Sancte Anastasie in curte domus habitationis supradicte domine Pelegrine, presentibus nobilibus uiris ser Cressio quondam ser Laurentii et ser Zuue ambobus de Ciualellis ciuibus Iadre testibus ad premissa uocatis et rogatis et cetera.

Et hinc instrumento se subscripsit ser Vitchor de Vitchor iudex examinador et cetera.

(in margine:) pro domina Pelegrina relicta quondam
ser Francisci de Grisogonis supra
Gorgium de Ragusio
feci semel in auctoritate domine
Pelegrine

(Zadar, Historijski arhiv, Spisi zadarskog bilježnika Articutius de Rivignano, B I, F I, fol. 62^v-63.)

2. 9. siječnja 1378. Mišul Petrov se obavezuje Mavru Grisogono sagraditi crkvu.

Suprascripto millesimo (sc. MCCCCLXXXVII), Indictione (sc. I^a) et die nono mensis Ianuarii, regnante ut supra. Magister Misolus marangonus quondam Petri de Iadra pacto specialiter se convenit cum viro nobile ser Mauro quondam ser Petri de Grixogonis ciue Iadrense ac stipulatione solempna promixit et se obligavit ipsi ser Mauro ire ad faciendum ipsi ser Mauro ad Insulam magnam districtus Iadre in villa dicti ser Mauri vocata Sipteno unam ecclesiam de nouo que esse debet a parte de extra per longitudinem brachiorum tresdecem (sin – prekrizeno) de muro cum chalcine et sane (!) chuua et per latitudinem a parte de extra brachiorum nouem de muro qui murus dicte ecclesie circumcirca esse debet altam (!) superius altitudinis pedum octo comunis et in ipso muro dicte ecclesie facere unam portam et unam fenestram et in ipsa unum altare et supra frontale muri dicte ecclesie unum campanile paruum et totum murum dicte ecclesie tam a parte intrinsecha quam a parte extransecha cum campanile et altare sufrenare et chalcinare et facto toto opere dicti muri illam ecclesiam de lignamine furnire ac portam et fenestram de lignamine facere et postea illam ecclesiam totam de cupis coperire. Quod opus dictus magister Misselus incipere debet in ista quadragesima nunc proxime ventura quancumque dictus ser Maurus ei ordinabit et dicet et totum dictum opus perfurnitum et factum habere et ecclesiam coperta et clausam ipsi ser Mauro dare per totum mensem Maii nunc proxime venturum et dictus ser Maurus dare tenetur et debet ad dictum locum ubi fieri debet dictam ecclesiam suis expensis omnia oportuna, videlicet chalcinam, salbonem, lapides, plancham ab altare, lignaminem (... ostatak dokumenta je uništila vlaga)

(in margine:) conuentionis inter ser Maurum Petri
de Grisogono et magistrum Misolum
marangonem
ser Iohannes de Nassis iudex examinador

(Zadar, Historijski arhiv, Spisi zadarskog bilježnika Petrus Perençanus, B II, F IV, fol. 40.)

Emil Hilje: THE EARLY HISTORY OF THE CHURCH AND MONASTERY OF ST. DUJE
ON THE ISLAND OF PAŠMAN

S u m m a r y

The earliest history of the Franciscan monastery St. Dujè on Pašman, this significant cultural and historical monument in Zadar region, has not been completely understood.

On the basis of the archives, the author establishes that first church St. Dujè was built in 1384 as a simple endowment of family Grisogono near her property on Pašman. It was only in 1389 that Pelgrina Grisogono donated it to the Franciscans who arrived in Zadar as refugees from Bosnia ten years before. In her testament from 1392 it was written that a monastery should be built around the church.

After its foundation, numerous Zadar families especially the members of the Grisogono family donated funds to the monastery. Of all the mentioned testaments one that is interesting is from 1418 in which the donator leaves fifteen ducats for the painting for St. Dujè's Church. This probably was the money for the painting attributed to »the painter of tconic crucifixion«. If we take into consideration the chronology of events, it is possible to establish with greater certainty that this anonymous master was actually Zadar painter Menegelo Ivanov de Canali.

The appendixes include two so far unpublished construction contracts from the fourteenth century, the first related to St. Dujè's Church and the other to the church near the port Luka on Dugi Otok which are also donated by the Grisogono family.